

BAKA ISTVÁN

1948–1995

Mondták és leírták róla, hogy Szegednek Juhász Gyula óta ilyen nagy formátumú költő egyénisége nem volt. A nagy költészetnek van ideje. Ez az idő azonban mindig bizonytalan, és soha nincsen garancia arra, hogy még a költő életében beteljesedik. Bizony el lehet menni ez árnyékvilágból úgy is, hogy a költő csak az értetlenséget és a viszolygást, a kéziratokat fogadó közönyösséget hagyja maga után, míg nem egy napon, ki tudja, miért s hogyan, az addig árnyékba szorult költészet élni és hatni kezd, s nemcsak az irodalomtörténeti kánon kitüntetett része, de a hétköznapi kultúra alakítója, viszonyítási pontja is lesz. Ilyenkor a költészet megtalálja, beteljesíti a maga idejét. A versben megéri az idő, és viszont. Baka fontos költővé vált már a nyolcvanas évek derekára, az ő ideje azonban kétségtelenül a rendszerváltás időszaka volt. A nyolcvanas évek végétől araszoló feszültséggel teli, izgalmas és kiábrándító esztendő. Baka ekkor kezd el igazán nagy verseket írni, s ekkor kezdik, ha nem is ünnepelni, de komolyan és fenntartások nélkül méltatni, ekkor kapja meg azokat az elismeréseket, melyek a nagy teljesítményeknek kijárnak. S hogy miért ezek az évek emelték Bakát magasan a honi líra átlaga fölé? Talán mert mélyen romantikus alkat volt, s a változások benne, a poétikájában is új erőtereket hoztak létre. Talán mert a szereplőjét mindjobban sütötte át személyességének tragikus hitele. Baka egyszerre volt az anyagi szépség és a reménytelen megváltatlanság eltökélt híve. Nagy költő volt. Érettségi tétel lesz. Ut cákat, és iskolákat neveznek el majd róla. De mindez semmi ahhoz, hogy közöttünk élt.

Darvasi László

Kortársaim – Zalán Tibor

Baka István hagyatékából

Zalán Tiborral valamikor 1974 októberében ismerkedtem meg, amikor két évi szegedi tanárkodás után fesszaberrültem egyetem éveim színhelyére, Szegedre, az akkor inddó kocsikereső szerkesztőségébe. Ékkortájt jelentek meg Tibor első versei a Tiszatájban, tehetőséges, de a Nagy László-költészetében – a kor uralkodó stílusirányzatába még könnyen beilleszthető munkák. Nekem azért tetszettek, bár az idősebb jogán imádkoztam, ne rendelje magát alá egy kanonizálódó líra-eszménynek. Ha akkor sejtettem volna, hogy néhány év múlva ő lesz a neovangárd bajnoka, én pedig az elnézéssel emlegetett konzervatív (De nem sejtettem, pedig a büszvéves bölcsészballgatói denei már akkor is robbanásveszélyesek voltak, a költői képzeletet felszabadító népi szűrrealizmus is hamarosan szűknek bizonyult számára. Mert ő elsősorban különböző akart, mindenkitől és hármáron, jazzzongorista-lisérte, magnón kikevert-bang-effektusokkal a versmondás korlátait elsősoró happeningjei, melyeket bevállalt, nem tudtam igazán megszeretni, mind egy cél szolgálták: megteremtési a jelenséget. Zalán Tibor, a költő, az Avantgárdisták, a magyar líra D'Artagnanját, aki végül – Abbot, Portbost és Aramist hátrabagyva – egyedül szerzi meg a királyné nyakláncát, sebekből vérezve, de diadalmasan.

Ha most úgy tűnik, ironizálók, emögött a – ma már szerencsére indokolatlan – féltékenységem és irigységem lapul. Tibor ugyanis (azokiban) az években – a nyolcvanas évek elején – emelkedett magasztos, amikor én belesüppedtem a számitázettségnek érzett szegedi létem-magányába, amikor úgy éreztem, mindenki elárult és magamra hagyott, bolott csak nem vettem észre egy nagyon fontos dolgot: minden új nemzedék az előzőt, annak eszméit megtagadva találja meg, és csak így találhatja meg önazonosságát. És ilyenkor nem számítanak az együtt áthorozott, átbeszélgetett esték, mint ahogy nekem se számítottak induláson keserves, dadogó bizonytalansággal teli éveiben. Valami hasonlót később átél Tibor is, amikor a lármás sikerei idején őt vezércsillagul választó fiatal-

labbak (ne feledjük, mindig lesznek nálunk fiatalabbak) fokozatosan elforhultak tőle, s ezen idővel a környezetét mindig megbőrdítő egyéni charme-ja se változatott. Charme – ez a francia szó fejezheti ki legjobban Zalán Tibor egyéniségének lényegét. Tele vagy sértődöttséggel, baraggal az önzése, extravaganciája miatt, de amikor elfőn bozzád, leül az asztalodhoz, kérdez valami bensőségeset (lehet, hogy csak udvariasságból) megadod magad, úgy válaszolsz, mintha egy évekkel ezelőtt abbagyogott beszélgetés fonatát vennéd fel újra. Nem véletlen, hogy Tibor annyit sikert aratott a szebbik nem körében. A rá jellemző fensőbbeséges, mégis őszinte figyelem pontosan az, amire a nők vágnak. Hogy meghódítsák őket, de azért önmaguk maradjanak, hogy felragyogjanak – bacsak egy percre is – az okosan visszafogott férfionzés tükrében. Tölközatos erő ez, amelyet ismert és sikeresen alkalmazott Ady Endre, akinek véréj- és alkoholyótörte törékeny figurájára évtizedek múltán is úgy emlékeztek az egykor ünnepeit szépasszonyok, mint az egyetlen, az igazi férfit. Zalán Tibor valóságilag másban is, de ebben bizonyosan Ady Endre utóda. És persze – eddig erről nem sok szó esett – nagyon jó költő, olykor bántó exbitcionizmusa, avantgardista tévújai ellenére, melyeket azóta egyébként is lebiggadás, a költő-embert bölcsesség elérése követett. És – bár ezt várták volna tőle sokan – a zajos költői pályáról nem tért át a még zajosabb politikaira, épp ellenkezőleg – most, a rendszerváltás után fordult igazán befelé, versében megjelent a csend:

„Rög gurul így el,
azután csend,

azután még a visszhang csendje” – így kezdti egyik miniaturjét új kötetében, amelynek már a címe. Kívül is mostani választói lébelyzetét jelöli.

Kívül lenni, a visszhang csendjében. Ennyi most a program. Beérkezés helyett a megérkezés. Mert a megérkezés néha azt jelenti, kívül kerülni mindenen, ami nem legbelül van.

(Köszönet a közreadónak, özv. Bakáné Ökrös Tündénck)